

Slavenski raspored Zagrebačke opere

(Prigodom 100-godišnjice osnutka stalne opere u Zagrebu)

Prvo slavensko operno djelo — hrvatska djela spomenuli smo u posebnom članku* — izvedeno u Zagrebu od osnutka stalne opere, i uopće, bila je komična opera *Prodana nevjesta* B. Smetane (1824—84), koju je Zajc izveo u Zagrebu već 1873. Praizvedba bila je 1866. u Pragu; nakon izvedbe Smetana mijenja, odnosno dodaje, neke nove točke te se izvodi u pariškoj Komičnoj operi, ponovno u Pragu te u Petrogradu (1871), ovdje uz dosta nepovoljne kritike (npr. Cui). Zajc je osjetio vrijednost toga djela i njegovu prikladnost za tadašnji Zagreb, jer svjetski uspjeh *Prodane nevjestice* počinje zapravo 1892, kad ju je Češko narodno kazalište izvelo u Beču prigodom tamošnje glazbene i kazališne izložbe, dakle skoro 20 godina nakon što ju je Zajc izveo u Zagrebu. (Poslije bečke izložbe izvodi se *Prodana nevjestica* 1893. u Budimpešti, 1894. u Stockholmu, 1896. u bečkoj Dvorskoj operi itd.). Godine 1885. izvode se dvije — danas već zaboravljene — opere čeških skladatelja: *Začarani princ Vojtěcha Hřimaly-a* (1842—1908) i *U zdencu Viléma Blodeka* (1834—74). U doba intendanta Stj. Miletića izvode se daljnje dvije Smetanine opere: *Cjelov* (kasnije davan pod naslovom *Poljubac*) i *Dalibor*, te opera *Šumski zrak* Josefa Nešvere (1842—1914.). Godine 1897. izvodi Miletić prvi put u Zagrebu opere jednog slovenskog i jednog ruskog skladatelja. To su *Ksenija Viktora Parme* i *Čajkovskoga Evgenij Onjegin*. Onjegin kao i prije njega *Dalibor* bili su izvedeni u Zagrebu prije nego u Beču! Slijedeće godine (1898) izvode se *Parmina Stara pjesma* i *Čajkovskoga Pikova dama*.

U II dijelu svoje knjige *Hrvatsko glumište* (XII poglavlje, str. 153) Miletić navodi da je uprava zbog slabog odaziva napustila izvađanje drugih slavenskih opera, od kojih su neke »već bile u pripravi«, te spominje *Glinkin Život za cara* (koji će u Zagrebu biti izveden tek 1949!). *Dvořakovog Dimitirija*, *Strašni dvor Moniuszka* i *Rusalku Dargomižskoga* (ove potonje tri opere zagrebačko kazalište uopće nije izvelo). Svakako značajno za širinu pogleda takve kulturne ličnosti kakav je bio Miletić.

U 20. stoljeću do kraja prvog svjetskog rata (odnosno do kraja godišta 1917/18) izvode se još četiri slavenska djela i to 1906. izvode neprofesionalni i neki operni pjevači operu *Posljednja straža slovenskog skladatelja Riste Savina* (1859—1949), 1912. izvodi kazalište *Dvořakovu najpoznatiju*

tiju operu Rusalku, 1915. operu *Poljski Žid* Karel Weissa (1862—1944), a 1917 kao prvu operu jednog srpskog skladatelja *Vilin veo Petra Konjovića* (1883—1970), koja je kasnije davana nešto prerađena pod naslovom *Miloševa ženidba* (1925).

Poslije prvog svjetskog rata posvećuje se briga izgradnji osobito ruskog repertoara, pa se u prosincu 1918. izvodi *Musorgski* (Boris Godunov) kao prvi od trojice istaknutih opernih skladatelja skupine petorice. *Godunova* je već prije dao prevesti Rukavina. Slijede 1921 *Rimski-Korsakov sa Snjeguročkom* i 1922. *Borodin s Knezom Igorom*. Dalje će se izvesti od *Rimski-Korsakova Carska nevjestica* (1924), *Sadko* (1930, obnovljeno 1957) i *Priča o nevidljivom gradu Kitežu* (1935), te od *Musorgskoga Soročinski sajam* (1925) i *Hovanščina* (1926). Od djela mladih, sovjetskih skladatelja izvedena je *Šostakovičeva Katarina Izmajlova* (1937), koje je u ono vrijeme izazvala vrlo različita mišljenja u raznim gradovima u kojima je bila izvedena.

Od čeških djela izvodi se poslije prvog svjetskog rata *Janáčekova Njena pastorka* (1920), te daljnja djela *Smetane* (*Dvije udovice*, 1924, *Libuša*, 1933 i *Tajna*, 1940), *Dvořákova* (*Jakobinac*, 1938) i *Janáčekova* (*Katja Kabanova*, 1936, *Mudra lija*, 1939). Novo ime je *Jaromir Weinberger* (rođ. 1896) s operom *Gajdaš Svanda* (1930), koja je u ono vrijeme postigla svjetski uspjeh.

Poljaci dolaze kasno na raspored zagrebačke opere. Skoro 90 godina nakon praizvedbe izvodi se 1934. prvi put u Zagrebu *Halka Stanislava Moniuszka*, svakako njegovo najpopularnije djelo.

Od južnih Slavena izvode se još dvije opere srpskih skladatelja, i to *Konjovičeva najznatnija opera Koštana* (1931) i od *Stevana Hristića Sutton* (rađena prema drugom dijelu *Vojnovičeve Dubrovačke trilogije*, 1932), dva znatna djela srpske operne literature.

Daljnja djela slovenskih opernih skladatelja nisu izvedena, a nije izvedena ni jedna bugarska opera (*Ljubljanska opera* jedina je u državi izvela operu *Vladigerova Car Kalojan*).

Poslije drugog svjetskog rata dolaze na raspored zagrebačke opere — uz obnove već nekih prije izvedenih slavenskih opera — *Mihail Glinka* s preradbom svoje prve opere *Ivan Susanjin*, *Stravinski* i *Prokofjev* s dva djela te *Šostakovičeva Katarina Izmajlova* u novoj verziji.

* v. Sv. Cecilija god. XLI br. 4/1971 str. 106—111

Glinkin Život za cara znači etapu u razvoju ruske opere; uz Ruslana i Ljudmilu, obje Glinkine opere znače putokaz za daljnji razvoj ruske opere izvan Rusije, pa su predstavljale poticaj i našim ilircima. Iako je već Miletić kanio izvesti Život za cara, opera se izvodi kod nas, prerađena pod naslovom Ivan Susanjin, tek 1949. Stravinski, poznat kod nas već i prije po svojim baletima, dolazi na raspored zagrebačke opere najprije svojom zadnjom i jedinom cjelovečernjom operom *The Rake's progress* (Život razvratnika), već dvije i pol godine nakon praiizvedbe u Veneciji. Izvedba te opere obnovljena je 1963. godine. Stravinskoga Slavuj u svom opernom obliku izvodi se mnogo godina poslije svoje praiizvedbe. Prokofjev dolazi na raspored zagrebačke opere također poslije uspješnih baletnih izvedbi, najprije s operom *Vjenčanje u samostanu*, a dvije godine kasnije s operom *Rat i mir*.

(Njegovu najuspjeliju operu *Zaljubljen u tri naranče* upoznalo je zagrebačko općinstvo prigodom nekoliko gostovanja ljubljanske opere (prvi put već 1928). Zagrebačka opera izvest će je tek u listopadu 1970, dakle u vrijeme koje prelazi vremenski opseg ovog prikaza). I konačno nova verzija Šostakovićeve *Katarine Izmajlove* izvodi se u Zagrebu gotovo godinu dana poslije moskovske praiizvedbe (Ta je izvedba u tablici unijeta pod novim rednim brojem, jer i broj izvedbi teče od broja jedan, a ne nadovezuje se na sedmu izvedbu prve verzije).

Dok se u Zajčevo doba izvelo od slavenskih djela samo češka, Miletić proširuje raspored zagrebačke opere — osim daljnjih čeških — s ruskim i slovenskim operama. Slavenski raspored njeguje se sustavno osobito u doba ravnateljavanja Konjovića (1921—1926) i Baranovića (1929—1940), te u posljednjih 25 godina.

U toku sto godina djelovanja zagrebačke opere izvedeno je u 1330 izvedbi 40 djela 21 slavenskog skladatelja i to od čeških 16 djela osmorice skladatelja (Smetana, Hřimaly, Blodek, Nešvera, Dvořák, Weiss, Janáček, Weinberger — prema redosljedu kako su došli na raspored) s ukupno 502 izvedbe, od ruskih 17 djela također osmorice skladatelja (Čajkovski, Musorgski, Rimski-Korsakov, Borodin, Šostaković, Glinka, Stravinski, Prokofjev) s ukupno 741 izvedbom. Samo s jednim djelom jednog skladatelja zastupani su Poljaci (Moniuszkova *Halka*, 6 izvedbi).

Slovenski skladatelji zastupljeni su bili s tri djela dvojice skladatelja (V. Parma s dva djela i R. Savin) sa 29 izvedbi, a srpski također sa tri djela dvojice skladatelja (Konjović s dva djela i Hristić) s ukupnim brojem 52 izvedbe. Opere dvojice slovenskih skladatelja (Parma: *Stara pjesma* i Savin: *Posljednja straža*) i obje u Zagrebu izvedene Konjovićeve opere (*Vilin veo*, *Koštanana*) doživjele su u Zagrebu svoju praiizvedbu.

Iako prelazi okvir ovog članka ipak navedimo da je zagrebačko općinstvo (do kraja godišta 1969/70) imalo prilike upoznati još deset daljnjih slavenskih opera prigodom gostovanja bilo domaćih bilo stranih ensembala.

Tako je Ljubljanska opera izvela od slavenskih djela opere Prešeren *Danila Švare* (1934) i *Ekvinočij* Marjana Kozine (1960), od ruskih *Zaljubljen u tri naranče* S. Prokofjeva (1928 i 1954); Beogradska opera osim već ovdje izvođenog *Borodinovo-*

ga Kneza Igora (1950) kao novo za Zagreb operu *Prokofjeva Kockar* (1963) te opru *Čajkovskoga Mazepa* (1970), dok je *Novosadska opera* izvela 23. izvedbu u Zagrebu *Konjovićeve opere* *Ženidba Miloševa* (1960). Od stranih ansambala Drž. opera Stanislav Moniuszko iz Poznjanja izvela je 1962. opere *Strašni dvor* S. Moniuszka i *Manru I. Paderewskog*. Državno akademsko kazalište opere i baleta USSSR T. G. Ševčenko izvelo je 1963 opere *Zaporožec za Dunavom* Gulak — Artemovskoga i *Mazepu Čajkovskoga*. Nadalje (u okviru *Muzičkog Biennala*) *Hamburška drž. opera* izvela je 1963. *Potop I. Stravinskoga*, a *Sadler's Wells opera* iz Londona *Janáčkovu operu* *Slučaj Makropulos* (1965).

Radi potpunosti spomenimo i izvedbu slavenskih opera, koje je Zagrebačka opera izvodila na svojim gostovanjima u inozemstvu (u novije vrijeme počevši od 1955, a od 1961 i vrlo često):

Prodana nevjesta: Trst 1918, Bologna 1962, Osaka i Tokio 1965.

Knez Igor: London 1955, Napulj 1964, Osaka i Tokio 1965, Graz 1966.

Život razvratnika: Brno i Prag 1957.

Boris Godunov: Paris 1961, Berlin 1962, Napulj 1963, Amsterdam, Haag, Rotterdam i Utrecht 1964, Osaka i Tokio 1965 (Neki solisti i zbor sudjelovali su u izvedbi u Salzburgu od 1967 dalje)

Vjenčanje u samostanu: Paris 1961.

Pikova dama: Napulj 1963, Graz i Wiesbaden 1966.

Katarina Izmajlova: Amsterdam, Haag i Napulj 1964, Genova 1967, Bergano i Bologna 1968, Trst 1969.

Evgenij Onjegin: Osaka i Tokio 1965.

S vremenom dolaze i nove mogućnosti. Tako treba spomenuti i snimke cijelih opera — u ovom članku slavenskih — na gramofonske ploče u izvedbi zagrebačke opere u cijelosti su snimljene opere *Sadko* i *Priča o caru Saltanu Rimski-Korsakova* (1955).

Priložena tablica pruža niz zanimljivih podataka: Redosljed kojim su slavenske opere dolazile na raspored, obnovljene izvedbe, koliko puta je neko djelo izvedeno, vremenski raspon između prve i zadnje izvedbe, a datum praiizvedbe i koliko je proteklo vremena od praiizvedbe do prve izvedbe u Zagrebu.

Napomene: Kod broja izvedbi (u rubrici *Davana puta*) misli se na zadnju izvedbu u Zagrebu. Neke su naime opere poslije zadnje izvedbe u Zagrebu davane još i na gostovanjima izvan Zagreba. U takvim slučajevima broj izvedbi izvan Zagreba nije uračunat.

Gdje su kod praiizvedbi ruskih opera navedena dva datuma, oni se odnose na stari odnosno novi kalendar.

Pregled izvedbi slavenskih opera u

Red. broj	Godina	Dan i mjesec	Skladatelj	Djelo	Obnovljeno
1	1873	18. 10.	Smetana Bedřich	Prodana nevjesta	1909, 1934, 1943, 1945, 1961
2	1885	17. 1.	Hřimaly Vojtěch	Začarani princ	
3		31. 10.	Blodek Vilém	U zdencu	
4	1895	18. 4.	Smetana B.	Cjelov	1925
5		16. 11.	Smetana B.	Dalibor	1919, 1924
6	1897	26. 2.	Parma Viktor	Ksenija	
7		30. 10.	Čajkovski Petar	Evgenij Onjegin	1910, 1923, 1932, 1939, 1956, 1965
8		5. 11.	Nešvera Josef	Šumski zrak	
9	1898	24. 3.	Parma V.	Stara pjesma	1914
10		27. 12.	Čajkovski P.	Pique dame	1913, 1917, 1939, 1964, 1956, 1960, 1966
11	1906	19. 3.	Savin Risto	Posljednja straža	
12	1912	18. 4.	Dvořák Antonin	Rusalka	1926
13	1915	27. 11.	Weiss Karel	Poljski Zid	
14	1917	25. 4.	Konjović Petar	Vilin veo	1925
15	1918	23. 12.	Musorgski Modest	Boris Godunov	1934, 1946, 1960
16	1920	29. 6.	Janáček Leoš	Njena pastorka	1933, 1946
17	1921	28. 6.	Rimski-Korsakov Nikolaj	Snjeguročka	
18	1922	16. 12.	Borodin Aleksandar	Knez Igor	1938, 1954, 1963
19	1924	16. 3.	Smetana B.	Dvije udovice	
20		24. 9.	Rimski-Korsakov Nikolaj	Carska nevjesta	
21	1925	30. 6.	Musorgski M.	Soročinski sajam	1941, 1945
22	1926	19. 6.	Musorgski M.	Hovanščina	
23	1930	26. 4.	Weinberger Jaromir	Gajdaš švanda	
24		28. 6.	Rimski-Korsakov N.	Sadko	1957
25	1931	16. 4.	Konjović P.	Koštana	1948
26	1932	18. 6.	Hristić Stevan	Suton	
27	1933	27. 10.	Smetana B.	Libuša	
28	1934	20. 2.	Moniuszko Stanislav	Halka	
29	1935	21. 9.	Rimski-Korsakov Nikolaj	Priča o nevidljivom gradu Kitežu	
30	1936	28. 3.	Janáček L.	Katja Kabanova	
31	1937	16. 6.	Šostaković Dimitrij	Katarina Izmajlova	
32	1938	19. 3.	Dvořák A.	Jakobinac	
33	1939	9. 2.	Janáček L.	Mudra lija	
34	1940	12. 12.	Smetana B.	Tajna	
35	1949	6. 2.	Glinka Mihail	Ivan Susanjin	
36	1954	28. 2.	Stravinski Igor	The Rake's progress (Život razvratnika)	1963
37	1958	8. 2.	Stravinski Igor	Slavuj	
38	1959	16. 3.	Prokofjev Sergej	Vjenčanje u samostanu	
39	1961	20. 11.	Prokofjev Sergej	Rat i mir	
40	1964	7. 1.	Šostaković D.	Katarina Izmajlova	

Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu

Zadnja izvedba	Dava- no puta	Praizvedba	Napomene	
13. 4. 1969	343	Prag 30. 5. 1866	Kasnije davana pod naslovom Poljubac	
2. 2. 1885	4	Prag(?) 13. 5. 1872		
14. 8. 1911	8	Prag 17. 11. 1867		
	16	Prag 27. 10. 1876		
23. 3. 1924	19	Prag 16. 5. 1868		
17. 2. 1910	21	Ljubljana 5. 1. 1897		
19. 6. 1966	86	Moskva 29. 3. 1879		
5. 11. 1895	1	Olomouc 23. 1. 1897		
10. 3. 1914	5	Zagreb 24. 3. 1898		
14. 6. 1966	172	Petrograd 19. 12. 1890		
21. 3. 1906	3	Zagreb 19. 3. 1906		
14. 5. 1934	31	Prag 31. 3. 1901		
20. 2. 1916	7	Dresden 7. 9. 1901		
9. 2. 1926	22	Zagreb 25. 4. 1917		23. put u izvedbi Novosadske opere 1960.
2. 3. 1965	132	Petrograd 24. 1. 1874		
16. 4. 1947	29	Brno 21. 1. 1904		
24. 6. 1935	37	Petrograd 29. 1. (10. 2.) 1882		
24. 2. 1967	87	Petrograd 4. 11. 1890		
5. 6. 1924	5	Prag 28. 3. 1874		
23. 3. 1927	14	Moskva 11. 1. 1899		
29. 1. 1947	37	Monte Carlo 17. 3. 1923		Obradba N. Čerepnjina
13. 5. 1935	22	Petrograd 21. 2. 1886.		
13. 6. 1931	13	Prag 27. 4. 1927		
18. 5. 1958	34	Moskva 6. 1. 1898		
12. 1. 1951	28	Zagreb 16. 4. 1931		
21. 6. 1932	2	Beograd 26. 11. 1925		
24. 6. 1939	9	Prag 11. 6. 1881		
26. 3. 1934	6	Vilna 1. 1. 1848. (koncertno, u 2 č.), prerađeno Varšava 1. 1. 1858.		
12. 11. 1935	6	Petrograd 7. (20.) 2. 1907		
21. 4. 1936	4	Brno 23. 11. 1921		
27. 3. 1938	7	Lenjingrad 22. 1. 1934		
5. 6. 1938	5	Prag 12. 2. 1889		
30. 3. 1939	3	Brno 6. 11. 1924		
29. 1. 1941	5	Prag 18. 9. 1878		
17. 2. 1950	10	Petrograd 27. 11. (9. 12.) 1836		
8. 5. 1963	18	Venecija 11. 9. 1951		
25. 5. 1958	15	Pariz 26. 5. 1914 Lenjingrad 3. 11. 1946		
3. 6. 1963	15	Moskva 16. 10. 1944 (koncertno) Lenjingrad 1. 4. 1955 (scenski)	Nova verzija	
20. 5. 1965	16	Moskva 26. 12. 1962		